

Kirjandit ei maksa ka tulevikus üle parda visata

Maia Madisso

TÜ eesti filoloogია dotsent,
riigieksami kirjandi hindaja

Tänavused riigieksami kirjandid hinnatud, olen endiselt veendunud, et kirjand peab jääma eesti keele ja kirjanduse lõpueksamiks nii gümnaasiumis kui põhikoolis. Kirjandi kõrval pole teist sama universaalset töö- ja kontrollivormi, mis peegeldaks inimese arutlus- ja väljendusoskust, keele ja kirjanduse tundmist, loogikat ja mõtteavarust.

Kirjand pole üldsegi žanrinimetus. Ta tähistab koolis eesti keele ja kirjanduse õppeaines tehtud pikemat kindlateemalist kirjatööd. Selle töö vormid võivad muidugi teiseneda ja varieeruda. Näiteks oleks võimalik tavakirjandi kõrval (mitte asemel) kasutada aine(stiku)kirjandit, mille puhul kirjatöö lähtub publitsistlikust, populaarteaduslikust, argivms tekstist.

Õpilaste kirjalikku väljendusoskust ei tohi aga hakata hävitama põhjusel, et

ka teoreetikutest mõni võib arvata: keelele pole hinge vaja, et hing ei lähe kaubaks ning hingestatus on seega pigem patt. Liiga lilleline väljendus on iseasi, seda kirjandiõpetus ei taotlegi ja korralikku hinnet selle eest ei saa. Stiilide paljususe õpetamine peab jääma ja ka täiustuma.

Testimisõhinas hävib väljendusoskus.

Testimisõhinas ei tohiks taotleda olukorda, kus õpilaste väljendusoskus piirduks ainult kõige asisemate lühikeste sõnaühendite moodustamisega, raamatupidamiskeelega ja arvetes lahtritäitmisoskusega stiilis “vorst, laste” või “tarvik, elektri”.

Olen tänulik neile noortele, kes said oma tänavuse riigikirjandi eest kõrged hinded, asjalikult analüüsid sajandivahetuse piirisituatsioone, ilmutades kirjanduse, filosoofia ja, mis peamine, elu tundmist. Nad tegid seda, kasutades

erinevaid registreid: tõsiarutlust ja irooniat. Naeruvääristada saab absoluutselt kõike, nii elu kui kirjandit. Ent kui palju on asju, mis kõigile meeldivad?

Kirjandis näevad parimat võimalust meist hoopis suuremad rahvad, kelle keelt ega selle väljendusvõimalusi miski ega keegi ei ohusta. Ammugi ei peaks siis Eesti seda parimat võimalust enesehävituslikult eirama. Eesti tänapäevane keelesituatsioon on liialt habras, et seal vägi-valda kasutada.

Lohutuseks kirjandis kahtlejaile.

Millega siis lohutada neid, kes arvavad, et kirjand on oma aja ära elanud? Teadmisega, et on neidki, kelle arust kirjaoskus ja eesti keel on sedasama teinud.

Jah, kirjand on tülikas juba selle poolest, et ta pikkusel on mingi standardmiinimum. Aga pikem kirjatöö nõuab ka rohkem tööd. Ei hakka meelde tulemata üleekspluateeritud ja vale koha

peal, st liiga vara lõpetatud “Tõe ja õiguse” tsitaati. Ühe tänavuse riigikirjandi autor tsiteeris aga Mats Traati: “Töö on siinmail ikka ja jälle päästnud inimest niivõrd, kui ta üldse päästetav ongi.”

Teine autor kirjutas ajast ja tema kullust, öeldes, et hetke ainus eelis on see, et võime õppida üha kaugemast minevikust. Ta refereeris George Orwelli mõtet, et see, kes kontrollib minevikku, kontrollib ka tulevikku. Kes aga kontrollib tulevikku, see kontrollib olevikku. Tuletati ka meelde väidet, et rahvas ilma ajaloota on õnnelik rahvas.

Ühes kirjandis räägiti, kuidas loodus inimesest targem on, kohanedes küll muutuvate oludega, aga säilitades roostevabana vanu läbiproovitud vahendeid. Olukorras, kus inimene üle parda heitmistega liialdama kipub.

Kirjutati ka, et riskil on kaks tähtsat karakteristikut: esiteks riski mõttekus – õnnestumise ja ebaõnnestumise tõenäosuste suhe; teiseks riski suurus – kui suurt kahju võib kannatada ebaõnnestumise korral. Soovitati kaaluda.